

Bijdrage aan het symposium "De plaats van de bosbouw in Nederland"

R. J. Tazelaar

"De plaats van de bosbouw in Nederland". Dat is de titel van dit symposium die ik na enig zoeken heb gevonden. Want het gaat om iets anders. Het gaat erom de kruitwagen met kikkers uit het Nederlandse bos in één hok te krijgen. "De verdeelde sector moet de krachten bundelen", stelde de heer Van Dis en prof. Bol zei dat de bosbouw zich intern sterker moest profileren en groeperen en extern duidelijker als eenheid naar voren moest komen. Eendracht maakt macht. Dat leerden we ook in Wageningen. Want vier mensen die gelijktijdig in- en uitpikken en daarbij de boot ook nog wat laten lopen gaan altijd sneller dan vier oersterken die ieder maar wat voor zich met hun riem door het water peddelen. De vraag is: kan je van de bosbouw één ploeg maken? Ik heb daarover bij voorbaat de nodige twijfels, maar ik wil best meehelpen. Daarom heb ik dan ook uw vererende uitnodiging geaccepteerd. Niet dan nadat ik eerst gezegd had dat er wel betere experts in de Kamer (contradictio in terminis?) te vinden waren en ik in mijn spreekwoordelijke bescheidenheid zelfs collega's uit andere fracties had gesuggereerd. Maar wat bleek? Die waren al eens geweest en het was nu écht mijn beurt! Maar het zij duidelijk gesteld: met plezier, maar wel als leek, lever ik mijn bescheiden bijdrage aan deze gedachtenwisseling.

De vraag is dus: krijgen we de Nederlandse bosbouw op één lijn? Om mijn antwoord te geven op die vraag beschrijf ik u een aantal karakteristieken van de bosbouw zoals die op mij overkomen. Noemen we het een aantal vectoren die soms tegengesteld aan elkaar zijn, soms haaks op elkaar staan en soms min of meer in dezelfde richting gaan. Als je daarbij in staat bent het onderlinge gewicht van die vectoren redelijk te schatten, dan kan daar uiteindelijk als resultaat één duidelijke richting uitkomen. Dat zal dan consequenties moeten hebben voor het overheidsbeleid. Maar dat overheidsbeleid zelf en de randvoorwaarden die daaraan gesteld zijn, vormen natuurlijk zelf ook een van de vectoren! Maar ja, laten we een poging wagen en hopen dat het eindresultaat niet nul of ongedefinieerd is.

De eerste vector is het antwoord op een vraag: hoort bosbouw wel thuis in Nederland? Prof. Douglas vertelde vroeger eerstejaars die met een hamer op hun buik een excursie maakten naar Monschau dat de hellingen van

het landschap bepalend waren voor de vraag of daar landbouw, vee- of bosbouw moest worden bedreven. Minder dan 20 graden landbouw, dan vee- of bosbouw en meer dan 40 graden bosbouw. De getallen zijn ongetwijfeld voor verbetering vatbaar, maar waar het om gaat is dat er in Nederland sowieso erg weinig hellingen zijn, laat staan van meer dan x graden. Is de bosbouw in Nederland één grote grap, zoals Vrij Nederland het onlangs stelde? Of was dat alleen maar zo bedoeld gezien de vele - volgens dat blad - verspilde subsidies? De vraag moet worden beantwoord: wat is economisch het beste voor ons land: melk (of graan, aardappelen, uien, suikerbieten, grove tuinbouw, maar vooral: melk) of hout? Zo gesteld is het antwoord simpel: dat is melk. Want even afgezien van de overschotproducten en de daarmee verbonden hoge kosten, zijn wij in staat met ons klimaat, onze bodem, know-how, verwerking en commercialisatie een produkt te maken dat de concurrentie wereldwijd met glans kan doorstaan. Dat geldt ook voor aardappelen, plantgoed en nog een aantal produkten. Dat geldt al een stuk minder voor granen, suiker en zetmeel maar nog altijd meer dan voor hout. Dat vermoed ik tenminste. Maar als ik me daarin vergis, dan hebben straks enkelen uwer ieder drie minuten om me dat goed duidelijk te maken, zo heb ik begrepen.

Maar er kunnen andere redenen zijn om in de genoemde omstandigheden toch de bosbouw te ontwikkelen in plaats van iets anders. Uit bosbouwkundig oogpunt wel te verstaan, want uit het oogpunt van dat "iets anders" kom ik later nog te spreken. Twee redenen worden genoemd. De eerste is de wereldbosbouw situatie. Het jaarlijks met 11 miljoen ha teruglopende bosareaal en de zeer negatieve gevolgen die dit voor de gehele wereld zou hebben. De tweede is van strategische aard: een nationale zelfvoorziening van 8% zou onaanvaardbaar zijn en zo snel mogelijk via een tussenstation van 17% moeten worden verhoogd naar 25%.

Bij beide argumenten wil ik een enkele kanttekening maken.

De internationale situatie is inderdaad kritiek. Het meest kritisch is daarbij echter de brandhoutconsumptie in grote delen van de derde wereld en de daaraan

verbonden ecologische gevolgen. Méér kritisch dan de situatie ten aanzien van het zogenaamde tropische hout dat in de westerse landen wordt geïmporteerd. Ir. Van der Meiden heeft hierover tijdens de Heidemij-studiedag in november 1984 ("Nederland op eigen houtje") duidelijk gesproken. Hij sprak van een steeds meer overspannen wordende wereldhoutmarkt en kwam tot de voorspelling dat de reële prijs voor rondhout aanzienlijk zou stijgen in de komende decennia. Dat zou dan leiden tot een grotere behoefte aan vervangingsproducten. En dus moest de houtproductie in de wereld maar vooral ook hier in Nederland omhoog. Wat jammer is het dan dat je één jaar later een artikel onder ogen krijgt van ir. Slangen waarin wordt gesteld dat de houtprijzen voor boseigenaren een reële daling vertonen. Goed: de komende decennia, dat duurt nog even, maar toch. Het andere argument van ir. Van der Meiden spreekt me persoonlijk veel meer aan: je kan moeilijk als land, dat bijvoorbeeld via prof. Oldeman van de LU en ir. Heering van SBB grote bekendheid krijgt voor haar niet aflatende inzet om via programma's als Tropenbos en Global Forest een grote steen bij te dragen tegen de gevaren van ontbossing in de wereld, niet simpelweg zeggen: maar wij leveren zelf helemaal geen rechtstreekse bijdragen, want wij produceren nu eenmaal liever melk en honing.

Het tweede genoemde argument - de strategische zwakte van Nederland met een te lage zelfvoorzieningsgraad - spreekt mij als oprecht Europeaan, veel minder aan. De EG is onze thuismarkt en niet Nederland. De zelfvoorzieningsgraad in de EG is ook laag (40%), maar die dient middels gemeenschapsbeleid te worden aangepakt. Wanneer Nederland in dat kader haar steentje zal moeten bijdragen, zal zij dat zeker moeten doen. Maar zover is het helaas nog niet. We hebben zojuist het vijfde lustrum "praten over het EG-bosbouwbeleid" achter de rug.

Samenvattend wil ik deze eerste vector als volgt omschrijven. de aanwezigheid van bos in Nederland (350.000 ha; dat is niet niks: dat is de helft van ons akkerbouwareaal - granen en aardappelen samen!) berust niet in de eerste plaats op economische of strategische overwegingen, hoewel aan dat laatste niet geheel voorbij kan worden gegaan. Veel belangrijker zijn dan waarschijnlijk andere argumenten te achten: landschap, recreatie, natuur en functies zoals het vasthouden van zand- en stuifgronden. Daarbij is echter de opbrengst van het bos, de houtproductie, niet ipso factor gedefinieerd als iets onwenselijks of oneerbaars. Maar het komt ook niet op de eerste plaats.

Het tweede vector, waarbij ik een ogenblik wil stilstaan, is de rentabiliteit van de houtproductie in Nederland. Uit een artikel van de heer Berger van het LEI over de bedrijfsuitkomsten in de Nederlandse particuliere bosbouw over 1985, begrijp ik dat gemiddeld het resul-

taat f 22 per ha negatief was, maar dat 45% van alle bedrijven winstgevend was. Ook ir. Van Dis sprak vanmiddag over de positieve exploitatie welke wordt bereikt door de rentmeesterij. Maar is daarbij inbegrepen rente op kapitaal in grond en opstand? En ik heb het toch wel goed begrepen: het gaat toch om een positieve rentabiliteit ná betaling van de overheidssubsidies? En ik heb toch ook goed begrepen dat de subsidies en bijdragen grofweg (gemiddeld over de jaren 1982-1985) zón 110% van de houtopbrengsten bedroegen? Die bijdrage was gemiddeld f 200 per ha. Maar tijdens de eerdergenoemde studiedag "Nederland op eigen houtje" stelde ir. Van Leeuwen dat een vier maal zo hoge subsidie noodzakelijk is om nieuw bos van de grond te krijgen: hij vroeg immers om een stimuleringsbijdrage van EZ van f 9000 in plaats van f 3000 / ha. Maar het kan zijn dat ik door al die cijfertjes het bos niet meer zien.

Zo langzamerhand moeten velen uwer in- en uitwendig op het puntje van hun stoel zitten om me nu eindelijk eens te vertellen dat dit grote onzin is, dan wel te zeggen hoe het nu werkelijk zit of wel om me er even aan te herinneren dat het landbouwbeleid nog altijd een veelvoud kost van de bedragen welke per ha in de bosbouw worden gependend. Ik zal u niet teleurstellen en kom daar zelf zo over te spreken. Over de rentabiliteit tot slot nog dit. Uit de cijfers blijkt duidelijk het gelijk van ir. Van Leeuwen, die stelt dat particuliere bebossing alleen kan slagen bij een continue, consequent en gericht stimulerend overheidsbeleid met een belangrijk subsidiënniveau. Of zoals vanmiddag gesteld door ir. Van Dis, dat de bosbouwsector geen toekomst heeft zonder financiële steun van de overheid. Ook met hem ben ik het eens, hoewel ik dan wel nieuwsgierig wordt naar zijn uitspraak over het financieel gezondmaken van de bosbedrijven en dat de bosbouw niet gedoemd mag blijven tot de bedelstaf.

De werkgroep Financiering Bosuitbreiding, welke in februari 1985 onder leiding van oud-minister Van der Stee rapport uitbracht, was ook duidelijk: meer geld voor bosuitbreiding. En waarom? Welnu, in deze volgorde: meer mogelijkheden voor OR, meer natuurwaarden en landschappelijke kwaliteit en meer houtproductie. Voor de financiering verwees deze werkgroep onder meer naar de mogelijkheid van een systeem van parafiscale heffingen, hetgeen voor een oud-minister van Financiën toch wel uitzonderlijk genoemd mag worden. Noodzaak tot continue belangrijke financiële ondersteuning door de overheid betekent echter tegelijkertijd dat de maatschappij zal bepalen niet alleen hoévél zij zal betalen maar ook waarvóór. Een deel van die maatschappij heeft alleen of hoofdzakelijk oog voor natuurwaarden. De sterke politieke lobby waarover prof. Bol sprak: richting natuur en biologie. Men kan dat betreuren. Men kan daartegen strijden, verstandig lijkt me dat niet. Zonder

dat ik mij nu zelf als representant beschouw van die richting, het is voor mij zonneklaar dat die andere richting duidelijk – en steeds duidelijker – aanwezig is. Maar in mijn contacten met die richting is mij ook gebleken dat men daar vaak meer begrip heeft voor de functie houtproductie dan ik aan de andere kant wel eens ervaar aan begrip voor de natuurfunctie. Met datgeen wat ik tot nu toe naar voren heb gebracht, moge het u duidelijk zijn dat ik goed kan instemmen met het Meerjarenprogramma Bosbouw, zoals dat is gepresenteerd door minister Braks. In ieder geval in grote lijnen. De enige vrees, die ik daarbij nog koester, is in hoeverre de gestelde produktiedoelen gehaald kunnen worden. Toch gloort daar uit het EG-landbouwbeleid enige hoop.

Daarover nu een enkele opmerking. De these dat landbouwgrond uit productie genomen moet worden om te worden bebost, heb ik zeven jaar geleden al eens gehoord uit de mond van een christen-democratisch politicus. Dus kunt u nagaan hoelang we met die gedachte nu al bezig zijn. Juist ja, tenminste 14 jaar! Dat was ook het geval met de melkquotering. Ik herinner mij de eerste gesprekken daarover uit 1968. Het zou nog ruim 15 jaar duren. Voor dergelijke ingrijpende maatregelen is namelijk een zeer groot maatschappelijk draagvlak noodzakelijk. En altijd ging er wel iets "mis": verkiezingen op het juiste moment, ineens kortstondig maar op het juiste moment gestegen prijzen, een plotselinge afbouw van de voorraden (maar wel op het juiste moment), een energiecrisis, enz., enz. En dus werden er weer geen harde maatregelen getroffen. Kwam het niet verder dan een tijdelijke prijsbevrozing of het instellen van een medeverantwoordelijkheidsheffing.

Tot het niet langer kon.

Binnen enkele jaren bleek het toen mogelijk te zijn de gigantische jaarlijkse overschotten van ongeveer 20% terug te brengen tot een veel aanvaardbaarder niveau van 7 à 8%. Dat kon omdat uiteindelijk alle of tenminste verreweg de meeste betrokkenen wel zagen dat er geen andere oplossing mogelijk was. Zover is het nog niet met de volgende grote operatie: het verplicht uit de produktie nemen van grond. Maar erg lang zal dat wellicht niet meer hoeven te duren. Er wordt momenteel heel openlijk over geschreven en gesproken. In het Verenigd Koninkrijk heeft de National Farmers Union het idee, met een aantal voorwaarden, geaccepteerd. In Frankrijk is mij onlangs gebleken in contacten met zowel politici als boerenorganisaties dat men daar het idee meer dan bespreekbaar acht.

En in ons eigen land wordt het sterk bepleit door de PvdA en de ervaring leert dat – al mag het dan nog even duren – het dan uiteindelijk door de overige partijen ook wordt ondersteund.

De betekenis van een en ander voor de bosbouw in Nederland is groot. Het kan, laten we eens bekijken, gaan om verplichte of vrijwillige uit-productie-nemen. In

dat laatste geloof ik niet, want dan zou bij wijze van spreken meer dan het halve EG-landbouwareaal uit produktie moeten zijn genomen alvorens het hier interessant zou worden. Om geopolitieke redenen kunnen een aantal EG-lidstaten dat nooit accepteren, maar is het ook niet in ons belang: daarmee wordt het gemeenschappelijk landbouwbeleid onherroepelijk generationaliseerd. Het moet dus een verplicht uit-productie-nemen worden.

Braakleggen, dekvrucht of bebossen. De uitvoering zal zo moeten geschieden dat zonder misbruik op kleine regionale schaal combinaties gevormd kunnen worden. Misbruik noem ik bijvoorbeeld wanneer een 60 ha Flevo-bedrijf een bedrijf van 15 ha op de Veluwe opkoopt en dat braaklegt of bebost in het kader van zijn verplichting om 20% uit produktie te nemen. Maar een aantal boeren in Flevoland zouden natuurlijk wel gezamenlijk een gedeelte van hun grond uit produktie moeten kunnen nemen. Natuurlijk nog steeds met de keuze braak, dekvrucht of bos. Hun keuze zal bepaald worden door de aangeboden vergoedingen. Ik zou me heel goed kunnen voorstellen dat daarbij aan een stimulerend bosbouwbeleid zou worden gedacht. De vraag waar het om draait is hoeveel geloof men hecht aan het relatief snel tot stand komen van een dergelijk beleid. Des te meer men daarin gelooft, des te sceptischer zal men zijn ten aanzien van het beschikbaar stellen van relatief veel geld om snel een deel van het MJPB te verwezenlijken. Even afwachten lijkt dan eerder het parool. Doet de overheid intussen dan maar niets? zult u zich afvragen. Wel degelijk, maar dat ligt eerder op een terrein, waarover ik vanmiddag geen van de voorgaande sprekers heb gehoord. En ik begrijp dat niet. Kunt u zich een congres over de melkveehouderij voorstellen waarbij niet gesproken wordt over mond- en klauwzeer, wanneer bijvoorbeeld op dat moment een kwart van de veestapel daaraan zou lijden? Of over de intensieve veehouderij als een groot deel van de varkens besmet zou zijn met varkenspest? Toch heb ik niets gehoord over de verzuring. Nog drie jaar geleden kon je bosbouwers horen beweren dat het allemaal onzin was: gewoon een paar droge (of natte?) jaren. De slotvraag op de studiedag "Nederland op eigen houtje" ging over zure regen. "Niks aan de hand, geen paniek", antwoordde ir. Van der Meiden. "Catastrofe", meende ir. Prillewitz. We hoeven natuurlijk niet alles te geloven wat gedrukt is. Maar achtereenvolgens was 50% ziek, 100% aangetast, gold voor 20% van het bos de alarmfase. Dat stemt toch tot nadenken?

Is het alleen maar een regionaal probleem: een beetje langs de Duitse grens en in de Peel, zoals sommigen ons melden? Het eikesterven dat momenteel in Midden-Nederland en wellicht elders wordt geconstateerd, heeft dat te maken met verzuring of zijn daarvoor geheel andere oorzaken aan te wijzen, zoals schoksgewijze

verlaging van het waterpeil? "Geen paniek", maar bijna vier jaar geleden zei de heer Van Vloten reeds: "Gevreesd moet worden voor omvangrijke kapitaalsvernietiging in de bosbouw, verstoring van de houtmarkt, verlies van arbeidsplaatsen en een ingrijpende aantasting van het natuurlijk milieu en het landschap". De heer De la Court heeft onlangs als zijn mening gegeven, dat zelfs met onmiddellijke strenge maatregelen de bossen in de gebieden met veel intensieve veehouderij ten dode zijn opgeschreven. Minister Nijpels heeft intussen gemeld, dat hij dit jaar nog ingrijpende voorstellen bij de Kamer zal indienen. Hoever is de psychologische gewenning bij u gevorderd? Of ontkent u het probleem tegen beter weten in? "Geen paniek zaaien, dat zou schadelijke effecten kunnen oproepen", zei mijn voormalige collega Van der Linden in 1984 bij het 75-jarig jubileum van de Nederlandse Houtbond. Ik denk dat effecten van zure regen wellicht nóg schadelijker zijn. Aan goede raadgeving heeft het nu niet ontbroken: je moet niet te veel blindvaren op al die onheilsverwachtingen. Het is nog zo weinig concreet, er moet nog veel meer onderzoek gedaan worden. Maar doe dat dan ook! Daar zou mijn prioriteit liggen. Snel, veel meer onderzoek. Samen - waarom niet - met het bedrijfsleven, zoals ir. Van Dis stelde. Onderzoek en actie. Actie met gelijkgezinden. Mensen uit de hoek van Natuur en Milieu. Actie naar de

overheid: meer onderzoek, een snelle aanpak van de vervuilingeisen. Ligt daar niet in de allereerste plaats uw aller belang? Zou dit niet voor al die verschillende kikkers op die bosbouwkruiwagen een gemeenschappelijke noemer kunnen zijn?

Ik ben mij ervan bewust dat ik slecht heb voldaan aan mijn opdracht. Ik moest een reactie geven op de voorgaande sprekers en heb wellicht teveel mijn eigen lekepraatje gehouden. Laat ik daarom afsluitend zeggen, dat ik het met het meeste door hen gestelde van harte eens ben: dat geldt voor de uitzonderlijk goede houtverwerkende industrie, dat geldt voor de kloof welke ontstaat tussen wetenschap en praktijk alsmede voor het oprichten van een centraal onderzoeksinstituut, dat geldt voor de noodzaak van vraaggerichte produktie en de samenwerking van de kleine eigenaren en dat geldt bovenal voor het snel verbeteren van de slechte sociale structuur in de sector.

Met u hoop ik op een bloeiende en groeiende bosbouwsector - uit recreatie-, natuur- en produktieoogpunt - maar ik heb daarbij wellicht iets andere prioriteiten en een ander tijdpad voor ogen dan sommigen uwer!

Misschien is het bij u iets meer dan bij mij: "Bijten op een houtje" of omgekeerd, want dat weet ik nu juist niet.